

Ponder

44

MEDEDELINGENBLAD VAN DE STICHTING TOT BEVORDERING DER NOTARIËLE WETENSCHAP

JULI 2020

PAO NADER TOEGELICHT
ONLINE RELATIEVERMOGENSRECHT

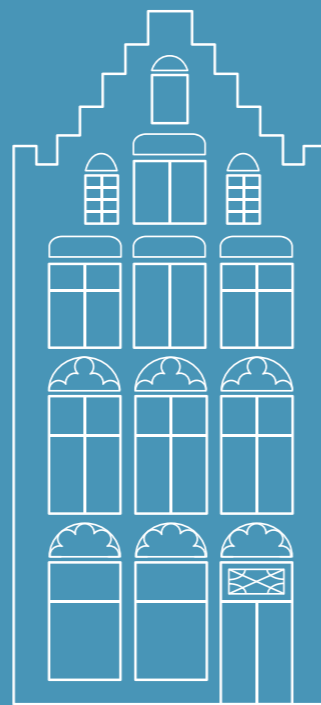
EVEN KENNISMAKEN
NIEUWE BESTUURSLEDEN

RECHTER OTHON
JURIST IN QUARANTAINE

Het huis niet meer in de familie, wél in goede handen...

Al 100 jaar zet Vereniging Hendrick de Keyser zich in voor het behoud van Nederlands architectonisch en historisch erfgoed. **Bezít uw cliënt zo'n bijzonder huis?** Dan kunnen zij dit huis voor de toekomst behouden door het te schenken aan Hendrick de Keyser. Nadat het huis volledig is gerestaureerd, wordt het huis verhuurd of opengesteld. Verworven huizen worden nooit meer afgestaan.

Het bezit van de Vereniging omvat 428 huizen, waaronder diverse topstukken met een onvervangbare waarde. Ook is het mogelijk om het behoud van ons erfgoed te steunen door een financiële schenking of erflating. **'Hendrick de Keyser' is een culturele ANBI** waardoor de schenking is vrijgesteld van schenkings- en successierechten.

Vereniging Hendrick de Keyser
Herengracht 172 • 1016 BP Amsterdam
020-5210630 • info@hendrickdekeyser.nl

"Ponder" volgens Van Dale:

Unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

Mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap,
Van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 675 6479
E-mail algemeen: info@notarielestichting.nl
E-mail redactiesecretaris: inesvangasselt@notarielestichting.nl
Website: www.notarielestichting.nl
ING-rekeningnummer: NL41 INGB 0000 5547 04

Redactie:

Daan Meijer, *conservator Notariële Stichting*

Redactiesecretaris:

Inés M. van Gassel

Lay-out/productie:

FVM'Design, Francien van Maasdijk

Foto's:

- omslag : Anne Roos
- p. 2, 3, 8, 9, 10 : Anne Roos
- p. 4 : Truus van Gog
- p. 5 : Privé
- p. 4, 5, 6, 7, 9, 15 : Monique Kooijmans
- p. 12, 13 : Stadsarchief Amsterdam
- p. 13 : Reid, Geleijnse & Van Tol
- p. 14 : Wikimedia Commons

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

Vereniging Hendrick de Keyser te Amsterdam en Het Concertgebouw Fonds te Amsterdam

Aan dit nummer werkten mee:

Carinne Elion-Valter, *universitair docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, sectie theorie, sociologie en methodologie van het recht. Domeinen: recht & literatuur, rechtsstaat en democratie. Recente publicaties gaan over empathie, Antigone en (nog te verschijnen) over Alexis de Tocqueville en diens vriend en reisgenoot Gustave de Beaumont*
Caspar van Heel, *rechtshistoricus, van 1974 tot 2006 werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*
Pauline van den Heuvel, *projectleider Alle Amsterdamse Akten en Crowd Leert Computer Lezen, Stadsarchief Amsterdam*
Daan Meijer, *conservator Notariële Stichting*
Reid, Geleijnse & Van Tol
Anne Roos, *zelfstandig boek- en papierrestaurator*
Lizanne Schipper, *freelance journalist*

ISSN: 1385-7428

Inhoud

Kennismaken met het nieuwe bestuur _____	4	Het bestuur van de Notariële Stichting
Afscheid Fons Stollenwerck _____	6	Daan Meijer
PAO nader toegelicht _____	8	Lizanne Schipper
Online PAO over actualiteiten Relatievermogensrecht 'Een scheiding is meer dan alleen de verdeling van spulletjes'		
Restauratie van boeken _____	10	Anne Roos
uit de antiquarische bibliotheek van de Notariële Stichting		
Het signet van de notaris (41) _____	11	Caspar van Heel
<i>De pandemie</i>		
Eén Amsterdamse akte _____	12	Pauline van den Heuvel
Fokke en Sukke lezen de akte nog eens voor _____	13	Reid, Geleijnse & Van Tol
De vergissing van rechter Othon, in Camus' La Peste _____	14	Carinne Elion-Valter
Imponderabilia _____	15	Daan Meijer

Toegang tot de cultuurhistorische collectie van de Stichting

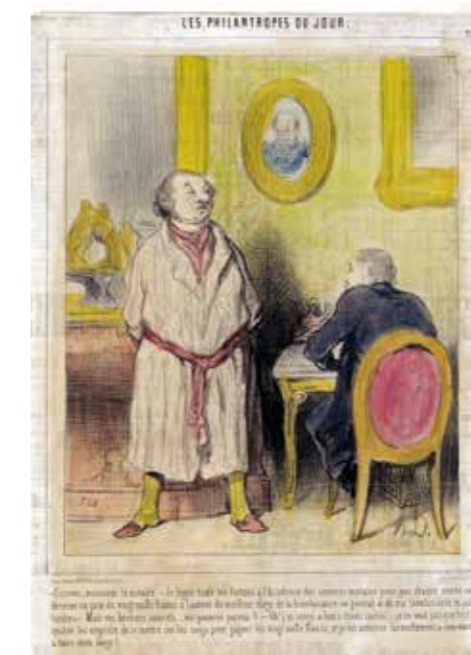
Een belangrijk deel van de cultuurhistorische collectie van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap is ook online te bewonderen.

Surf naar de homepage www.notarielestichting.nl en klik op het blok Catalogus collectie.

Met de zoekfunctie kunt u vele schatten van de Stichting bewonderen!

An exact representation of the drawing of the State Lottery. Op deze gekleurde kopergravure uit 1826 is de trekking van de Engelse Staatsloterij afgebeeld. Op de prent staan twee jongetjes. De ene trekt de nummers, de ander de prijzen. Een tweetal mannen houdt toezicht op de jongens en de overige aanwezigen leggen de resultaten van de trekkingen vast.

Prent afkomstig uit collectie Posch ondergebracht bij de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap

Op de cover van Ponder 44:

"Alles ter ere van mijzelf", een gekleurde litho uit de reeks *Les Philantropes du jour* van de hand van Honoré Daumier (1810-1879). De notaris (zittend rechts) noteert de laatste wil van een ijdeluit. Van diens vermogen moet jaarlijks een lofrede op zijn goede daden worden gehouden.

Prent afkomstig uit collectie Posch ondergebracht bij de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap

Kennismaken met het nieuwe bestuur

Op 27 november 2019 traden tijdens de gecombineerde vergadering van de Raad van Toezicht en het bestuur van de Notariële Stichting vier van de vijf bestuursleden af. Fons Stollenwerck (bestuurslid sinds 2008), Barbara Reinhartz (2003), Wessel Bosse (1992) en Olivier Spier (2008) hebben lange tijd de kar getrokken. In 2018 groeide het besef dat het stokje aan de nieuwe generatie moest worden overgegeven. Wouter Burgerhart werd gepolst als voorzitter en als aspirant bestuurslid heeft hij in 2019 de vergaderingen bijgewoond. Samen met Martin Schoenmaker, lid van het bestuur sinds 2016, is hij op zoek gegaan naar nieuwe bestuursleden. En sinds 27 november 2019 heeft de Stichting dus een nieuw deskundig en enthousiast bestuur. Alleen Leonie Stokkel moet nog worden benoemd door de Raad van Toezicht, maar zij draait volop mee. Het bestuur stelt zichzelf voor.

Prof. mr. dr. Wouter Burgerhart (voorzitter)

Wouter Burgerhart richt zowel wetenschappelijk als in zijn (advies)praktijk in het bijzonder op de estate planning voor de ondernemer. Zijn ervaring heeft hij op en rondom dit thema opgebouwd. Zo is hij vanaf 1988 op verschillende kantoren in de notariële praktijk werkzaam geweest op met name het ondernemingsrecht alsmede het personen- en familierecht en erfrecht. Vanaf 2004 is hij verbonden aan ScholsBurgerhartSchols, estate plan-

ners en notarieel juridisch adviseurs te Nijmegen. Van 1998 tot en met 2009 was hij docent notarieel recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, met een focus op de estate planning, in het bijzonder de fiscale aspecten daarvan. In 2008 promoveerde hij aan deze universiteit (zijn promotor was prof. mr. M.J.A. van Mourik) op een dissertatie met de titel 'Waarde en Erfrecht. Beschouwingen over de waarde van een onderneming in het erfrecht en enige verwante wetten'. In 2010 is hij tot hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen benoemd met als leeropdracht de fiscale aspecten van de notariële rechtspraktijk. Wouter adviseert en publiceert over verschillende notariële en fiscale onderwerpen en geeft cursussen en voordrachten op uiteenlopende rechtsgebieden. Vanaf 2013 is hij partner van BurgerhartVosmanshuys BV, in welke functie hij regelmatig wordt betrokken bij het opzetten en uitvoeren van bedrijfsopvolgingen, het adviseren van familiebedrijven en de daarmee verband houdende fiscale procesvoering. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof 's-Gravenhage en sinds september 2019 of counsel bij Baker Tilly. Wouter studeerde ten slotte Nederlands-, notarieel- en fiscaal recht in Nijmegen en Amsterdam.

Mr. Petra Knoppers (bestuurslid)

Petra Knoppers is een gerenommeerd advocaat bij SmeetsGijbels in Amsterdam, gespecialiseerd in het erfrecht. Petra voltooide haar studie Nederlands recht in 2006 aan de Universiteit te Utrecht. Direct na haar studie begon Petra haar loopbaan bij CMS Derks Star Busmann in Utrecht, waar zij startte in de personen- en familierecht praktijk en zich vervolgens specialiseerde in het erfrecht en een advies- en procespraktijk op het gebied van erfrecht en procesrecht opzette. In 2016 deed Petra haar intrede bij SmeetsGijbels, waar zij de erfrechtpraktijk verder heeft uitgebouwd. Per 1 juli 2018 is zij benoemd tot partner/aandeelhouder van SmeetsGijbels. Naast advocaat is Petra nalatenschapsmediator.

Petra is actief betrokken bij verscheidene aan het erfrecht verbonden organisaties. Petra heeft een bestuursfunctie bij de Nederlandse Organisatie Voor Executeurs (NOVEX) en is lid van de Vereniging Erfrecht Advocaten Nederland (VEAN). Zij maakt deel uit van de Werkgroep Erfrecht van de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators (vFAS). Petra publiceert regelmatig in juridische en wetenschappelijke tijdschriften en is als redactielid en auteur verbonden aan diverse juridische tijdschriften en

boeken. Petra doceert binnen haar rechtsgebied veelvuldig bij onder andere de Universiteit Utrecht en de Rijksuniversiteit Groningen (beiden gastdocente), de SSR Studicentrum Rechtspleging, de NOVEX, de Notariële Stichting, de vFAS en SDU, en geeft vele inhouse cursussen. Daarnaast is Petra sinds oktober 2017 rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Rotterdam, waar zij zaken op het gebied van erfrecht behandelt.

Met de komst van Petra in het bestuur van de Stichting is de eerste advocaat in het bestuur een feit. Petra heeft vanuit haar erfrechtelijke werk een grote verbondenheid met het notariaat en de wetenschap en levert daarom vanuit een andere invalshoek een vernieuwende bijdrage.

Mr. Deline Kruitbosch (secretaris)

Deline Kruitbosch (1985) is sinds 2007 kandidaat-notaris. Zij is haar loopbaan gestart bij De Brauw Blackstone Westbroek in Amsterdam, waar zij de eerste 8 jaar van haar carrière het Ondernemingsrecht heeft beoefend en de Grotius Specialisatieopleiding Fusies&Overnames heeft afgerond.

In december 2015 is zij overgestapt naar Dirkszager legal & tax, terug naar haar "Veluwe roots" met behoud van een uitdagende werkomgeving. Zij houdt zich nog steeds met veel plezier bezig met het Ondernemingsrecht, met een bijzondere interesse voor governance advisering aan grote en middelgrote ondernemingen en instellingen, (her)structurering van duurzame energieprojecten en fusies & overnames (o.a. private equity). Begin 2019 is zij benoemd tot associate

partner. Zij schrijft zeer regelmatig blogs op de website van Dirkszager legal & tax en geeft intern en extern cursussen, seminars en onderwijs. Deline maakt met veel plezier onderdeel uit van het bestuur van de Stichting om haar wetenschappelijke interesse nader te ontwikkelen en het enthousiasme voor de wetenschap binnen het notariaat te vergroten. Daarnaast is zij auditor voor de grote kantoren namens de KNB. Deline heeft een man en twee kinderen van 3 en 5 jaar en naast dat zij een "workaholic" is, sport zij graag.

Mr. Leonie Stokkel (aspirant bestuurslid)

Leonie Stokkel (1982) is sinds maart 2008 werkzaam bij Olenz Notarissen in Veenendaal en in 2015 is zij beëdigd als toegevoegd notaris. Zij houdt zich bezig met de familierechtpraktijk en heeft zich hierbinnen gespecialiseerd in het begeleiden van (echt)scheidingen. Het familierecht spreekt haar aan vanwege de diversiteit en de combinatie met de menselijke maat.

Naast de werkzaamheden op kantoor doceert zij voor de beroepsopleiding notarieel recht, voor de FBN en voor EPX (Estate Planning Expert). Regelmatig bewerkt zij uitspraken voor Rechtspraak Notariaat en publiceert zij een wetenschappelijk artikel, waarvan in ieder geval één keer per jaar voor EPD, het online tijdschrift van EPX. De functie van bestuurslid bij de Notariële Stichting is dan ook een mooie aanvulling op deze bezigheden.

Privé is Leonie getrouwd en heeft een zoon van 7 jaar. Drie keer per week trekt zij de hardloopschoenen aan waarbij af en toe de afstand van de halve marathon wordt gelopen. Doorzettingsvermogen, perfectionisme en de bereidheid om de uitdaging aan te gaan kenmerken Leonie daarmee zowel privé als zakelijk.

Mr. Martin Schoenmaker (penningmeester)

Martin Schoenmaker (1972) is bij de meeste mensen in het notariële land bekend van de Notamail. Als hoofdredacteur van deze dagelijkse nieuwsbrief bestudeert hij wetgeving en rechtspraak die voor de notariële praktijk van belang zijn. Martin heeft de eer gehad om onder de hoede van professor Stubbé zijn loopbaan te starten bij het Fiscaal Bureau voor het Notariaat. Vervolgens is Martin als adviseur betrokken geraakt bij Van Ewijk Estate Planning en is hij toegetreden tot de hoofdredactie van diverse notariële tijdschriften zoals FBN, FTV en Kwartaalbericht Estate Planning. Verder is hij docent bij de vaksectie Notarieel Recht van zowel de Radboud Universiteit Nijmegen als de Universiteit Utrecht. Ook heeft Martin zitting in de Wetenschappelijke Adviesraad van de Vereniging van Estate Planners in het Notariaat (EPN) en is hij penningmeester van het Instituut voor Nationale en Internationale Estate Planning (INIIEP). Tot slot is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof Den Haag, voorzitter van de klachtencommissie van de Nederlandse Organisatie voor Executeurs (NOVEX) en schrijft hij mee aan zowel de Wegwijs in de Overdrachtsbelasting als het Handboek Registergoederenrecht.

Afscheid Fons Stollenwerck

Op 19 februari jl. werd in de kapel aan de Van Eeghenstraat stilgestaan bij het afscheid van Fons Stollenwerck als voorzitter van de Notariële Stichting en bij zijn afscheid als raadsheer van het Gerechtshof Den Haag. Het Gerechtshof had het initiatief genomen om een liber amicorum voor Fons uit te brengen. En de presentatie van het boek zou mooi samen kunnen gaan met een symposium. De Notariële Stichting verleende graag haar medewerking door de kapel ter beschikking te stellen en door het liber amicorum op te nemen in de serie *Ars Notariatus*. In deze bundel, getiteld *Van Notariaat tot Rechtspraak* zijn onder meer bijdragen opgenomen van Fatih Ibili, Peter Blokland, Barbara Reinhartz, Nicole Gubbels en de onlangs overleden Eric Ebben.

Daan Meijer

Fons Stollenwerck

Van notariaat tot rechtspraak

Het liber amicorum voor Fons Stollenwerck verscheen als deel 171 in de serie *Ars Notariatus*.

Titel: Van notariaat tot rechtspraak: Opstellen aangeboden aan prof. mr. A.H.N. Stollenwerck ter gelegenheid van zijn afscheid als raadsheer in het Gerechtshof Den Haag

Redactie: Prof. mr. F. Ibili, mr. A.N. Labohm, prof. mr. B.E. Reinhartz

Aantal pagina's: 144 pagina's

ISBN: 9789013157222

Prijs: € 45,00 (incl. BTW)

Fatih Ibili, raadsheer bij het Gerechtshof Den Haag en hoogleraar Personen-, familie- & jeugdrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, was de moderator van het symposium.

Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden Myriam Lückers sprak over leeftijd en leeftijdsgrenzen.

Leon Verstappen, hoogleraar privaatrecht, in het bijzonder notarieel recht aan de Rijksuniversiteit Groningen, besprak een zaak, die Fons nog als kandidaat-notaris te Nijmegen behandelde.

Raadsheer bij het Gerechtshof Den Haag Alexander Labohm besprak het thema economie en recht en stelde de vraag wat de rechter op het gebied van de economie dient te weten.

Online PAO over actualiteiten Relatievermogensrecht

'Een scheiding is meer dan alleen de verdeling van spulletjes'

Stel dat na een echtscheiding één ex dwarsligt bij de verkoop van het huis. Als de rechter de knoop doorhakt, wat is bij de levering dan de rol van de notaris? Het is een van de actuele kwesties in het relatievermogensrecht die hoogleraar Barbara Reinhartz belicht tijdens haar cursus voor de Stichting komend najaar.

Het wordt een memorabele PAO-editie deze herfst: voor het eerst zal de cursus volledig online zijn. Hoogleraar Reinhartz, die familie- en personenrecht aan de UvA doceert, heeft er al ruimschoots ervaring mee opgedaan het afgelopen voorjaar. Sinds de uitbraak van de coronacrisis in Neder-

land zet ze een productieve mix in van opgenomen colleges, podcasts en live vragenuurtjes. 'De opnames van eerdere colleges en de nieuw opgenomen podcasts zijn puur voor de kennisoverdracht van wetteksten en actuele uitspraken. Daarna hebben we een live bijeenkomst via Zoom, voor vragen en

discussie. Een fijne combinatie, alles opnemen zou echt niet werken.' De studenten en cursisten buiten de universiteit zijn er tevreden over, merkt Reinhartz. 'Laatst vertelde een studente dat ze het wel handig vindt dat ze me nu af en toe kan 'stilizetten'. Voorheen als ze even afdwaalde tijdens een college was ik alweer twee of drie onderwerpen verder.'

Ruimte voor interactie vindt Reinhartz essentieel, juist ook tijdens de PAO-cursussen die ze met regelmaat geeft, en die ze in het najaar op een soortgelijke wijze wil opzetten. 'Het wordt een combinatie van podcasts en online gesprek. Van de deelnemers wil ik graag horen wat zij in de praktijk meemaken, waar ze in vastlopen. Dat zorgt voor levendige discussies, waarbij we voortbouwen op de basis, namelijk wat in de wet staat. Ik verheug me er al op.'

Frisse blik, breed perspectief

Met de Notariële Stichting is Reinhartz vertrouwd. Zestien jaar lang was zij vicevoorzitter van het bestuur, dat eind vorig jaar vrijwel voltallig plaatsmaakte voor een nieuwe lichter. 'Het was enorm leuk om te doen, de Stichting houdt een warm plekje in mijn hart. Maar het werd tijd voor een frisse blik, en dat werkt het beste met nieuwe mensen.' Voor de continuïteit bleef één bestuurslid, Martin Schoenmaker, aan. De Stichting is een uniek instituut, vindt Reinhartz. 'Het onderwijs en onderzoek dat hier plaatsvindt staat helemaal los van de waan van de dag, van politieke beslissingen, van de visie van hoogleraren van specifieke vakgroepen. Vakgenoten van alle universiteiten met uiteenlopende opvattingen worden hier uitgenodigd om kennis te delen, niet alleen uit Amsterdam.' Dat brede perspectief vindt de hoogleraar verrijkend voor studenten en beroepsbeoefenaren, net als het historisch besef dat de bibliotheek aan de Van Eeghenstraat meegeeft. 'Nu de KNB haar bibliotheek heeft afgestoten, is dit de enige plek waar nog zo'n grote verzameling historische boeken en objecten, zoals oude akten, te vinden is. Ik vind het belangrijk dat we blijven beseffen waar het notariaat vandaan komt.'

Problemen rond verdeling

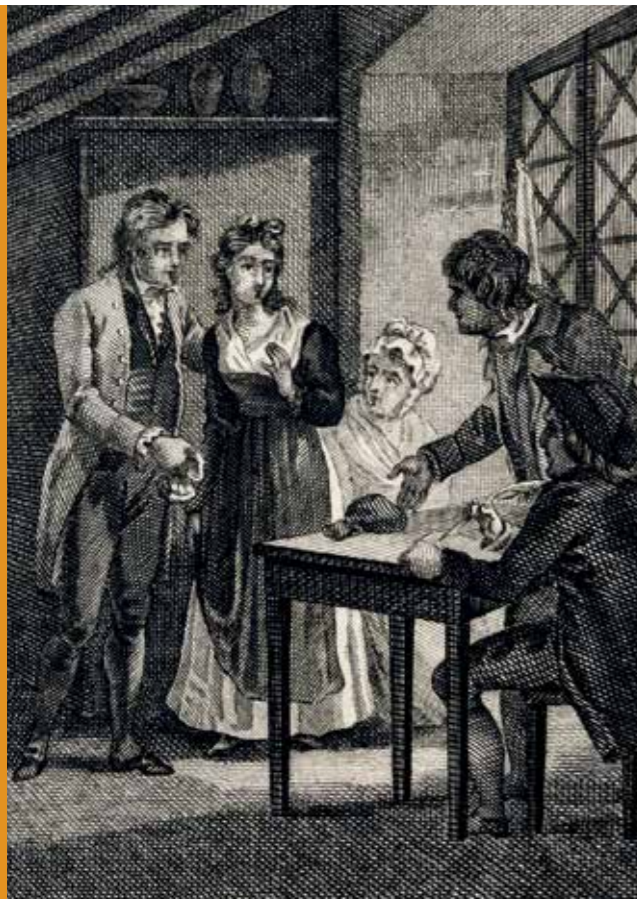
Terug naar de actualiteit, en wel in het relatievermogensrecht. Tijdens de PAO-cursus komend najaar gaat hoogleraar Reinhartz in op de laatste jurisprudentie in dit vakgebied. Een van de ingewikkelde kwesties die haar bezighouden en die zeker aan bod zal ko-

men, is de levering van onroerend goed bij de verdeling na een echtscheiding. Stel dat de twee exen hun huis moeten verkopen en één van de twee ligt dwars, dan loopt de levering spaak en moet de rechter eraan te pas komen. 'Een scheiding brengt meer met zich mee dan alleen de verdeling van spulletjes, vaak komt er ook flink wat oud zeer boven', aldus Reinhartz. Maar als de rechter vervolgens beveelt dat het huis verkocht moet worden, hoe gaat de levering dan in zijn werk? Daarover bestaat juridische onduidelijkheid. Kan de wél bereidwillige ex voor inschrijving met het vonnis naar het Kadaster? Wat is de rol van de notaris precies, kan hij een notariële leveringsakte opstellen zonder de aanwezigheid van een van de eigenaren? Of kan het ook helemaal zonder leveringsakte? In de praktijk gebeurt dat al, maar het is volgens Reinhartz de vraag of die aanpak aansluit op de theorie en de wetsgeschiedenis. Eind 2018 promoveerde Teico Sikema van de Universiteit Leiden op het onderwerp verdeling. 'Hij heeft deze kwestie uitgepluisd, en zich afgevraagd: klopt het eigenlijk wel, hoe men het nu doet? Vervangt de uitspraak van de rechter alles? Ook voor advocaten is dit relevant: die moet vóór de vordering terugrekenen vanuit het gewenste resultaat. Als je het anders insteekt, komt er immers ook een ander, en misschien werkbaarder vonnis uit', aldus Reinhartz. In discussie met de cursisten wil zij dit najaar onder andere de praktische problemen rond verdeling koppelen aan de theorie. Daarnaast komen verschillende

andere actuele kwesties uit de jurisprudentie van 2020 aan bod.

Lizanne Schipper

Barbara Reinhartz

Akte van huwelijksvoorwaarden. Gravure van een onbekende kunstenaar uit ca. 1800. De vader van de bruid legt de bruidsschat op tafel van de notaris, die de akte opmaakt.

Programma postacademisch onderwijs tot en met december 2020

Sinds 16 maart 2020 vindt er geen onderwijs meer plaats in het gebouw van de Stichting, Van Eeghenstraat 222 te Amsterdam. In overleg met de docenten is gekozen voor het verzorgen van online onderwijs. De eerste cursussen zijn inmiddels gegeven en zowel de docenten als de deelnemers kijken met grote tevredenheid terug op de online cursussen.

Ook voor komend najaar zal het onderwijs online worden verzorgd. Samen met de docenten wordt per keer gekeken in welke vorm het onderwijs online wordt gegeven. Ook zal gekeken worden naar de lengte van de online cursussen. U wordt hierover nader geïnformeerd.

Alleen de verdiepingscursus WWFT / Wandelen met de WWFT zal fysiek plaatsvinden. In kleine groepjes zal al wandelend door Amsterdam de WWFT door mr. dr. B. Snijder-Kuipers worden behandeld. Tegelijkertijd zal de conservator van de Stichting een enkel (rechts-)historisch feit behandelen. Het spreekt voor zich dat bij deze cursussen de voorschriften van de RIVM in acht worden gehouden. Momenteel wordt het online onderwijs nader uitgewerkt. U wordt via de digitale nieuwsbrief en de website op de hoogte gehouden. Op het programma staan reeds de volgende online cursussen:

Mr. W. Bosse en mr. F. Swinkels	Het UBO-register
Prof. mr. B.E. Reinhartz	Actualiteiten Relatievermogensrecht
Mr. P.G. Knoppers	Actualiteiten erfrecht

Fysieke cursussen:

10 september 2020, 15.00-17.00 uur	Mr. dr. B. Snijder-Kuipers	Verdiepingscursus WWFT / Wandelen met de WWFT
16 september 2020, 15.00-17.00 uur	Mr. dr. B. Snijder-Kuipers	Verdiepingscursus WWFT / Wandelen met de WWFT

Restauratie van boeken uit de antiquarische bibliotheek van de Notariële Stichting

Vanaf 2006 heb ik voor de Notariële Stichting de vele objecten en prenten uit de historische collectie gefotografeerd voor de online catalogus en het boek over de collectie 'De Notaris in woord en beeld'. Ik werk tegenwoordig als zelfstandig boek- en papierrestaurator, voor particulieren en diverse musea en archieven. De stichting is een van mijn opdrachtgevers en hierdoor ben ik nog steeds werkzaam voor de stichting, niet meer als fotograaf maar als restaurator.

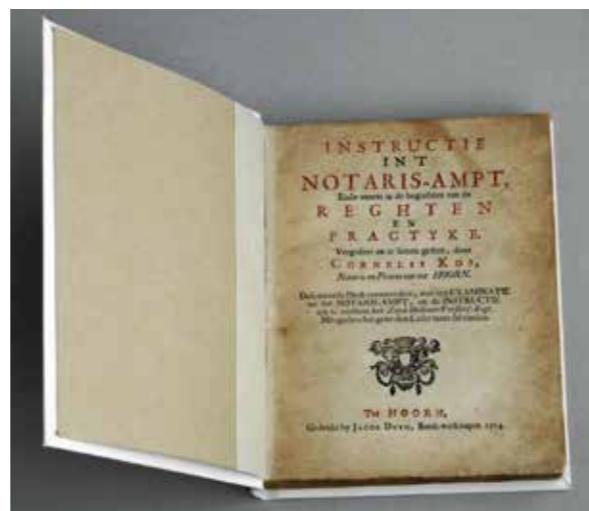
Op de tweede verdieping van de Notariële Stichting bevindt zich een bijzondere verzameling van zo'n duizend boeken uit de 16de, 17de en 18de eeuw. Collega Ruud van den Berg heeft tot zijn overlijden begin 2015 aan het ontsluiten en beschrijven van deze unieke verzameling gewerkt. Sinds vorig jaar heb ik de opdracht om boeken uit de collectie, die de eeuwen soms niet geheel ongeschonden zijn doorgelopen, te restaureren.

Het is opmerkelijk dat de schade van het papier in deze oude boeken beperkt is. Ze worden uiteraard niet meer met grote regelmaat doorgebladerd en gelezen, maar de kwaliteit van handgeschept papier uit de 16de tot en met 18de eeuw is vele malen beter dan machinaal vervaardigd papier dat vanaf

de halverwege de 19de gebruikt werd. De omstandigheden waarin de boeken bewaard worden, zijn ook van belang voor het behoud van de boeken.

De schade zit vooral in de constructie en de omslagen van de boeken. Ik heb onlangs vier boeken gerestaureerd, waar in het verleden nooit een boekband omheen is gemaakt. Men kocht een boek in een tijdelijk papieren omslag om er later mee naar een boekbinder te gaan en naar eigen smaak een band, meestal van leer, omheen te laten zetten. Zeker bij studieboeken gebeurde dat vaak uiteindelijk niet, zodat de boeken na een paar eeuwen nog steeds in hun papieren omslag zitten. Deze omslagen beschouwen we nu als origineel en niet meer tijdelijk. Ook het naaiwerk waarmee de katernen aan elkaar zitten was bedoeld als tijdelijk, waardoor het vaak niet erg stevig is.

Bij het restaureren gaat het erom dat de boeken weer bruikbaar zijn en niet verder kapot gaan. Zo veel mogelijk van het oude materiaal wordt behouden en alleen aangevuld waar het verdwenen is. Soms is een boek zo kwetsbaar dat extra bescherming nodig is: een foedraal of een conserverende omslag. Uitgangspunt is altijd dat de restauraties reversibel zijn, dus later weer verwijderd kunnen worden zonder het boek te beschadigen. De materialen die bij restauratie worden gebruikt mogen de boeken nooit extra schade aan kun-

Het gerestaureerde boek *Instructie in 't notaris-ampt*.

nen brengen. Ze zijn zuurvrij en zuiver, zoals handgeschept Japans papier en zelf bereide tarwestijfjesel.

Een van de boeken: *Instructie in 't notaris-ampt, ende voorts in de beginselen van de rechten en practijcke*. Cornelis Kos, Hoorn 1714 (inv.nr. K 4) had helemaal geen omslag, de titelpagina was de voorkant. De perkamenten bandjes en het naaiwerk waren gebroken. De katernen lagen hierdoor los. Voor dit boek heb ik een conserveringsband gemaakt. Na het opnieuw naaien met vlasdraad op nieuwe bandjes van perkament, dus dezelfde materialen als drie eeuwen geleden, heb ik schutbladen toegevoegd en een omslag gemaakt van handgeschept nieuw karton: 'Zaans bord' dat ook nu nog op traditionele wijze gemaakt wordt uit lompen in een molen in Zaandam.

Anne Roos

Het signet van de notaris (41)

De pandemie

Vanaf 1347 werd heel Europa getroffen door de builenpest, de zwarte dood, de pandemie uit de waanzinnige veertiende eeuw. De oudste beschrijving van deze uitbraak werd gegeven door de notaris Gabriele de Mussi in Piacenza. Hij verhaalt hoe de stad Kaffa (nu Feodosija) op de Krim in 1346 belegerd werd door de Gouden horde van de Mongolen. Toen onder de belegeraars de pest uitbrak schoten ze de kadavers met katapulten in de belegerde stad, waarop de inwoners naar alle kanten de vlucht namen, onder andere op een schip, dat in Genua aan land ging. Op deze manier werd de pandemie een feit.

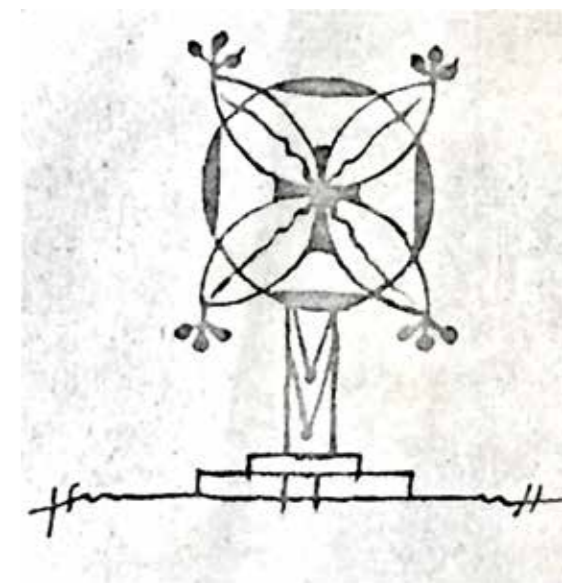
Als gevolg daarvan gebeurden de verschrikkelijkste dingen: ouders lieten hun kinderen in de steek, priesters weigerden de biecht af te nemen en zelfs notarissen wilden van pestlijders geen testamenten opmaken. En geen wonder: Het verhaal gaat dat iemand zijn testament opmaakte ten overstaan van een notaris en vele getuigen. Wel vijftig mensen waren daarbij aanwezig. Na korte tijd waren ze allemaal overleden. Vrij snel werd echter bepaald dat in tijden van pest voor het opmaken van een testament één getuige voldoende was en dat een testament ten gunste van de kerk ook door de pastoor mocht worden opgetekend of zelfs mondeling mocht zijn, als getuigen dat later konden bevestigen. (Noodverordeningen zonder juridische grondslag.)

Rond de zomer van 1350 was de pest in ons land op zijn hoogtepunt (of dieptepunt zo u wilt). De notaris Lubbertus de Rijsen maakte toen in Deventer een verklaring op, waarin de zuster van een paar dagen tevoren aan de pest gestorven priester diens testament bevestigde.

De pest van 1348, 1350 was de hevigste, maar tot het midden van de zeventiende eeuw kwam de pest bij vlagen terug in de lage landen. Zo is van notaris Johannes Amelrici de Buscoducis bekend dat hij in 1472 het testament van een aan de pest lijdende priester opmaakte.

Magister Lubbertus de Rijsen was geestelijke van het bisdom Utrecht en als keizerlijk notaris in Deventer werkzaam tussen 1350 en 1353. Ook was hij vicaris in de Lebuinuskkerk. Hij stamde uit een regentenfamilie waarvan leden tussen 1354 en 1469 zitting hadden in de schepbank van Deventer. Zijn signet bevat op een rechte hals boven een podium van twee treden een cirkel met daarbinnen vier halve cirkels zodanig getekend dat in het centrum een donker kruis te zien is. Johannes Amelrici was geestelijke van het bisdom Luik en ook keizerlijk notaris en gezworen notaris in dienst van de Luikse curie. Hij was secretaris van het kapittel van Sint Jan in Den Bosch. Ook zijn signet bevat een podium van twee treden, waarin zijn naam is geschreven, met daarboven een achtpuntige ster op een driehoekige hals. Binnenin de ster is een vijfbladige bloem getekend. Zijn uitvoerige biografie is opgenomen in de eerste bijlage bij het proefschrift van Alphons van den Bichelaer, *Het notariaat in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de Late Middeleeuwen (1306-1531). Een prosopografisch, diplomatisch en rechtshistorisch onderzoek* (Amsterdam 1998).

Caspar van Heel

Signet van Lubbertus de Rijsen

Signet van Johannes Amelrici

Het boek *Instructie in 't notaris-ampt* voor en tijdens de restauratie.

Eén Amsterdamse Akte

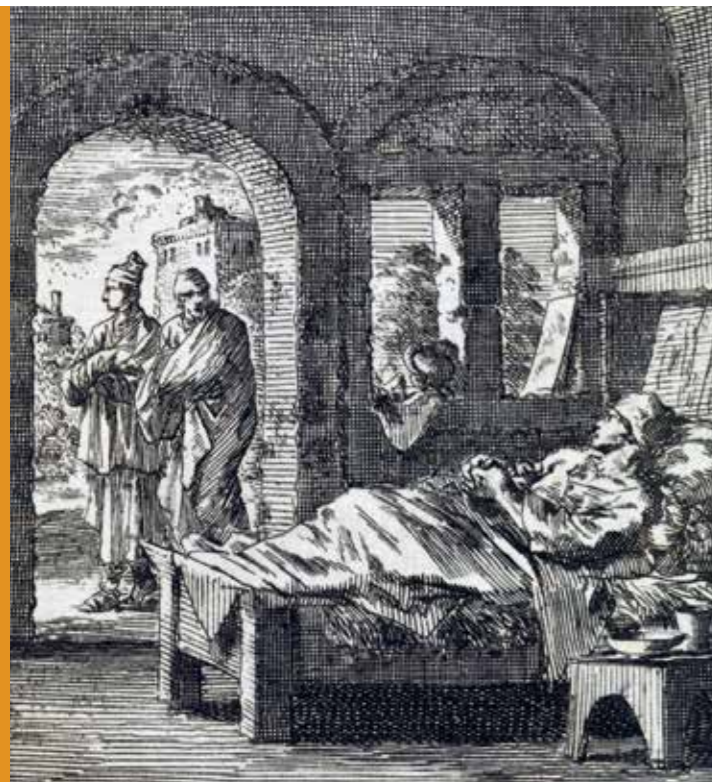
In de donkere depots van het Stadsarchief Amsterdam ligt het kilometerslange archief van de Amsterdamse Notarissen 1578-1915. Diep verstopt in de tienduizenden dikke boeken en bundels bevinden zich vele miljoenen akten met daarin grotendeels onbekende details over Amsterdammers en hun internationale netwerken. De akten bevatten gegevens over bekende en onbekende Amsterdammers en passanten, (internationale) handel, scheepvaart, slavernij, persoonlijk bezit en erfenissen, maar ook ooggetuigenverslagen van ontberingen op zee, ordinaire burenruzies of knokpartijen in herbergen en illegale speelhuizen. En soms is een akte uit 1629 akelig actueel.

Want wat als je in de zeventiende eeuw leed aan een besmettelijke ziekte en je snel een testament op wilde maken? Notaris Laurens Lamberti kwam naar je toe, maar bleef voor de veiligheid wel buiten staan. Op een novemberdag in 1629 wordt het testament van de zieke Frerick Nonnesz opgesteld.

Blad 5 (detail) van kaart door Balthasar Florisz. van Berckenrode, 1625. In de rode cirkel de vermoedelijke locatie van de binnenplaats waar Lamberti voor het raam stond.

Notaris Laurens Lamberti (notaris van 1618 - 1655) had zijn woonhuis en kantoor in de Molsteeg, op de hoek van de pestlijder die het testament op afstand nodig had. Hij was zijn carrière begonnen als klerk bij notaris Jacob Gijsbertsz (notaris van 1591 - 1618), van wie hij na diens overlijden de praktijk in de Molsteeg overnam. Lamberti werd op zijn beurt opgevolgd door zijn schoonzoon Jacob de Winter, die, zo merkten de medewerkers van het Stadsarchief bij het digitaliseren van zijn protocol, nog regelmatig oude formulieren en omslagen van zijn voorganger recyclede. Lamberti maakte zich weinig zorgen over de continuïteit van het notarisambt. Hij dichtte op een kladblaadje boven een niet soepel verlopende afwikkeling van een erfenis: 'Soo lang als het sal vloeijen en ebben, sal men scheelen om het houwen en hebben'.

Zieke man ligt eenzaam in bed terwijl buiten twee mannen voorbij wandelen, Jan Luyken

Nonnesz komt uit Haarlem en had als bootsgezel gediend op een oorlogsschip van de Admiraliteit, geleid door kapitein Vinck. Volgens de standaard formulering was hij wilsbekwaam, 'zijn verstant memorie ende uitsprake wel hebbende', maar ook was hij 'leggende aan de gave Godts' - de zeer besmettelijke builenpest.

Waar liet je een aan de pest lijdende zeeman? De eerste steen van het Pesthuis buiten de stad, aan de Overtoom, was nog niet gelegd. In de akte wordt zijn woonplaats aangeduid als 'op de Zeedijk bij de convoij achter op de plaets'. Blijkbaar had Nonnes een plekje gevonden bij het oude Cellezustersklooster op de Achterburgwal, dat in deze tijd als kantoor

voor 's Lands konvooi werd gebruikt en een achteruitgang had op de Zeedijk. Nu staat op die locatie de boeddhistische He Hua tempel. Het bed van de zieke zeeman werd in de kelder voor het raam geplaatst. Lamberti bleef dus op veilige afstand en maakte aan de andere kant van het raam het testament op.

Het goede nieuws is dat er geen registratie van Frerick Nonnesz gevonden is in de begraafregisters. Hopelijk is hij volledig hersteld en heeft hij nog jaren gezworven over de wereldzeeën.

Pauline van den Heuvel

Dankzij de miljoenen notariële akten die bij het digitaliseringsproject Alle Amsterdamse Akten geïndexeerd worden, wordt de geschiedenis van Amsterdam herschreven. Toch wist men nog maar weinig over de Amsterdamse notarissen zelf. Daar komt nu verandering in met het Notarissen Netwerk, waar de biografische gegevens en onderlinge relaties van Amsterdamse notarissen van de zestiende tot de vroege twintigste eeuw te vinden zijn. Het Notarissen Netwerk is een bewerking van het Repertorium van Notarissen. Hier worden biografische gegevens over de notarissen verzameld; jaren waarin ze werkzaam waren, locaties van hun kantoren, namen van klerken en opvolgers, specialisaties, religies en talen, bijverdiensten, netwerken en alle andere gegevens die over deze veelzijdige mannen te vinden waren. Het is work in progress en wordt steeds weer aangevuld met nieuwe kennis uit het project Alle Amsterdamse Akten. Zie verder: <https://alleamsterdamseakten.nl/> en <https://notarissennetwerk.nl/>

FOKKE & SUKKE LEZEN DE AKTE NOG EENS VOOR

HEDEN,
21 APRIL 2020,

...VERSCHEEN OP
ANDERHALVE METER
VOOR MIJ...

De vergissing van rechter Othon, in Camus' *La Peste*

Na de onverklaarbare verschijning van dode ratten in Oran, een stad met de rug naar zee en met bewoners die zich richten op het dagelijks nut, breekt de pest uit. De reacties van autoriteiten en inwoners zijn herkenbaar in tijden van corona: na ontkenning volgt quarantaine. Zorgverleners zijn de soldaten in de strijd tegen een fataliteit waarvan de mensen de zin ontgaat. De ziekte is de grote gelijkmaker die niettemin volledig arbitrair te werk gaat. De verschillende personages in *La Peste*¹ symboliseren de reacties op die fataliteit. Dokter Rieux stroopt de mouwen op, verzacht en tracht te helen.

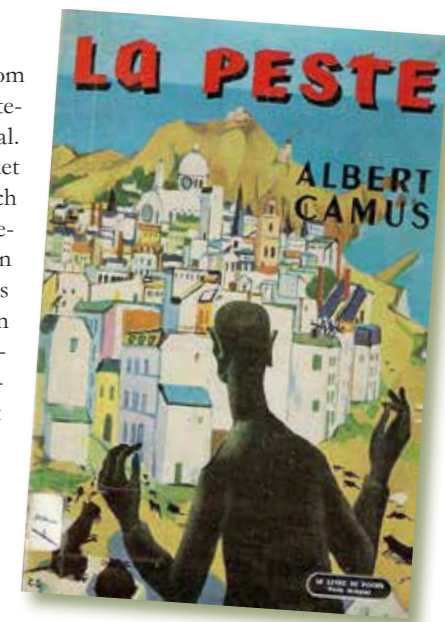
Ieder sterfgeval is voor hem een vorm van falen. Journalist Rambert loopt te hoop tegen het lot. Schrijver Tarrou stort zich op de ziekenhulp, verbitterd als hij is over zijn vader die als rechter bij het uitspreken van een doodstraf net als de pest onomkeerbaar het verschil maakt tussen dood en leven. Priester Paneloux presenteert de pest als een straf van God. Na de dood van een kind erkent hij weliswaar Diens onrechtvaardigheid, maar hij volhardt in een blind geloof. En rechter Othon? Deze hardvochtige crime fighter voor wie de betekenis van het recht ligt in de vergelding verliest zijn zoon, wordt

in quarantaine geplaatst in een stadion en verliest daar ook zijn waardigheid.² In *La Peste* zijn het recht en het geloof de domeinen van het absolute³ die beide hun eigen voorwaarden voor vergissing organiseren en ook bij vergissingen hun gezag behouden. Voor Rieux daarentegen is iedere vergissing aanleiding voor reflectie op de betekenis van het menselijke handelen. Hij accepteert zijn taak en maakt er het beste van. Zoals Sisyphus zijn vrijheid vindt in de acceptatie van zijn lot om een rotsblok telkenmale opnieuw de berg op te duwen, geeft Rieux' taakvervulling betekenis aan zijn bestaan.⁴

De vertelsituatie bevestigt dat het recht betekenis krijgt door de manier waarop het wordt toegepast.⁵ Rieux is de verteller, maar bepaalde beschrijvingen zijn afkomstig uit aantekeningen van Tarrou. Het gaat dan vooral over degenen die zich buiten de geschiedenis stellen, of dat nu de oude asthmaticus is die zijn dagen slijt met het tellen van erwten of Tarrou zelf die, uit frustratie over zijn vader-rechter, vruchteloos zoekt naar een heilig doel. Rieux' stem zelf blijft schijnbaar neutraal. Maar is zijn perspectief wel het juiste? Zo symboliseert hij Camus' idee van de kunstenaar/schrijver die de dialoog opent met de lezer. Rieux' vertelling is een verhaal tussen aanhalingstekens. Ook vandaag is het recht de grote gelijkmaker die tegelijkertijd resoluut onderscheid maakt tussen winnaars en verliezers. Notarissen weten er alles van. Het notariële woord is performatief: het bewerkstelligt verdelingen en aandelenoverdrachten, roept rechtspersonen in leven, verklaart tot erfgenaam of sluit uit van de goederengemeenschap. Camus'

roman leert de notariële lezer om zich bewust te zijn van de betekenis en gevolgen van zijn taal. Stroken zijn constatering met de waarheid? Zijn cliënten zich werkelijk bewust van de betekenis van hun verklaringen? Is een verdeling wel rechtvaardig? Is de creatie van een rechtspersoon geen voorwendsel voor het ontlopen van de eigen verantwoordelijkheid van de oprichter? Het recht dat geen reflectie toelaat verliest zijn ziel en sterft net zo stilletjes als rechter Othon in het verhaal van *La Peste*.

Carinne Elion-Valter

Albert Camus tijdens de uitreiking van de Nobelprijs

Arnold Böcklin, Die Pest (Kunstmuseum Basel)

1 Albert Camus [1913-1960], *La Peste*, Paris: Gallimard, 1972; vertaling: De pest, Amsterdam: De bezige bij, 2019.
 2 Een verwijzing naar de *Vel d'Hiv*, de Franse tegenhanger van de Hollandse Schouwburg.
 3 Zie Emily Zants, Relationship of Judge and Priest in 'La Peste', in: *The French Review*, 1964, vol. 37, no 4, pp 419-425.
 4 Zie Camus' De mythe van Sisyphus, een brontekst van het existentialisme.
 5 Over de vertelsituatie: Yves Ansel, *La Peste, des Carnets au roman*, in: *Litterature*, no 128, 2002, Biographiques, pp. 46-64.

Imponderabilia

Afscheid Ines van Gasselt

Deze zomer neemt de Notariële Stichting afscheid van Inés van Gasselt. Na vieren-twintig jaar komt er een einde aan haar dienstverband bij de Stichting. Docenten en cursisten van het postacademisch

onderwijs zullen haar gaan missen. Inés zal niet meer het onderwijs begeleiden. Ook haar werkzaamheden voor Ponder zijn voorbij. Vorig jaar kochten Inés en haar man Leo een huis in Noord-Portugal. Zij zal veel energie gaan steken in het opknappen van dit huis. En tegelijkertijd zal zij haar aandacht schenken aan familie en vrienden. Bestuur en collega's zeggen: "Obrigado Inés. Aproveite a vida!"

Afscheid Barbara Reinhartz, Wessel Bosse en Olivier Spier

Tijdens het symposium dat op 19 februari j.l. werd gehouden ter gelegenheid van het afscheid van Fons Stollenwerck als raadsheer bij het Gerechtshof Den Haag (zie ook pagina's 6 en 7) is er ook stil gestaan bij de bestuurswisseling van 27 november 2019. Behalve Fons werden oud bestuursleden Barbara Reinhartz (bestuurslid sinds 2003), Wessel Bosse (1992) en Olivier Spier (2008) bedankt door hun opvolgers voor hun jarenlange inzet voor de Stichting.

Wessel Bosse en Barbara Reinhartz

Zomersluiting

De Stichting is wegens vakantie gesloten van maandag 20 juli tot en met maandag 10 augustus 2020.

Daan Meijer

Als wij er niet meer zijn

In dit gebouw klinkt al 130 jaar muziek. Nieuwe, oude, mooie, rare, verbijsterende, ontroerende muziek.

Waar wij ons wel eens zorgen over maken: zijn er – over dertig, veertig, vijftig jaar – ook nog mensen die hier komen luisteren?

Steeds minder kinderen maken kennis met wat we maar even noemen ‘klassieke’ muziek. Ligt dat aan die muziek? Aan scholen? Ouders? Wij weten het ook niet, maar we zijn er niet gerust op. Daarom organiseren wij veel educatieve concerten. Daar zien we telkens weer kinderen het wonder van muziek beleven.

Die muzikeducatie in Het Concertgebouw wordt voor maar een heel klein deel betaald door scholen en ouders. Het wordt vooral mogelijk gemaakt door Het Concertgebouw Fonds, door muzikliefhebbers die ons met donaties en legaten helpen bij het doorgeven van muziek aan volgende generaties. Wij nodigen u van harte uit hieraan mee te doen.

Nu of later.

